PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD

Cofnodion cyfarfod Hybrid a gynhaliwyd ar 16 Tachwedd 2026.

Mae papurau'r cyfarfod ar gael yma.

Mae recordiad y cyfarfod ar gael yn Saesneg neu Saesneg a Chymraeg.

I weld y cyflwyniad a'r drafodaeth ddilynol ar gyfer unrhyw eitem ar yr agenda yn Rhan I, cliciwch ar yr hyperddolen sydd yn ei deitl isod.

Yn bresennol: Y Cynghorydd Dr. I.J. Johnson (Cadeirydd); Y Cynghorydd N.C. Thomas (Is-gadeirydd); Y Cynghorwyr G. Bruce, G.D.D. Carroll, E. Goodjohn, S.M. Hanks, S.A. Hodges, K.P. Mahoney, S.D. Perkes a J. Protheroe.

Hefyd yn bresennol: y Cynghorwyr N.P. Hodges ac E. Williams (Aelod Cabinet dros Gofal Cymdeithasol ac Iechyd).

366 CYHOEDDIAD –

Cyn cychwyn busnes y Pwyllgor, darllenodd y Pennaeth y Gwasanaethau Democrataidd y datganiad a ganlyn: “A gaf i atgoffa pawb sy'n bresennol y bydd y cyfarfod yn cael ei ffrydio'n fyw yn ogystal â'i recordio trwy'r rhyngrwyd ac mae'r recordiad hwn wedi'i archifo i'w weld yn y dyfodol."

367 DATGANIADAU BUDDIANT –

Datganodd y Cynghorydd Dr I.J. Johnson ddiddordeb yn eitem 6 – Drafft Adroddiad Blynyddol ar Dâl 2027-28 Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru – gan ei fod yn derbyn cyflog uwch yn rhinwedd ei swydd fel Arweinydd Grŵp. Datganodd y Cynghorydd G.D.D. Carroll ddiddordeb yn yr eitem hon hefyd, gan ei fod yn derbyn cyflog uwch fel Arweinydd un o'r Grwpiau Wrthwynebu mwyaf yn y Cyngor; gwnaeth y Cynghorydd N.C. Thomas yr un peth, oherwydd ei rôl fel Cadeirydd y Pwyllgor Cynllunio.

368 COFNODION –

PENDERFYNWYD – CYMERADWYO cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 29 Mehefin 2026 fel cofnod cywir.

369 DIWEDDARIAD GAN RHWYDWAITH PENNAETHAIDD GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD CYMDEITHAS LLYWODRAETH LEOL CYMRU (CLILC) (PGD) –

Roedd y Rhwydwaith Pennaethiaid Gwasanaethau Democrataidd yn grŵp o fewn Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a gynullwyd yn chwarterol. Roedd y

grŵp hwn yn cynnwys swyddogion o'r CLlLC, ynghyd â swyddogion sy'n gweithredu fel Pennaethiaid Gwasanaethau Democrataidd o bob Cyngor yng Nghymru. Ei nod oedd rhannu offer ac adnoddau, a datblygu polisi i gefnogi Cynghorau wrth gyflawni eu swyddogaethau democrataidd.

Pwrpas yr adroddiad oedd darparu diweddariad yn dilyn y cyfarfod diwethaf a gynhaliwyd ym mis Medi 2026 a'r cyfarfod blaenorol ym mis Mehefin 2026, a rhoi trosolwg i'r Pwyllgor o feysydd gwaith a oedd yn cael eu harchwilio ar lefel genedlaethol i gefnogi swyddogaeth y Gwasanaethau Democrataidd.

Archwiliwyd nifer o feysydd yn fanylach yn yr adroddiad; gan gynnwys paratoi ar gyfer rhaglen sefydlu a datblygu 2027, cefnogi Cynghorau Tref a Chymuned drwy adolygiadau ffiniau, gweithgaredd hyrwyddo i annog cyfranogiad mewn etholiadau sydd ar ddod, canlyniadau arolwg Dadl nid Casineb, a chanllawiau'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol i Gynghorwyr ar Adolygu Asesiadau Effaith.

Nododd y Cynghorydd Carroll eu beirniadaeth o'r broses adolygu ffiniau, mynegodd wrthwynebiad pellach i ailstrwythuro a chredai fod camddealltwriaeth ddifrifol o rôl ac effaith Cynghorwyr Cymuned.

Cefnogodd y Cynghorydd Thomas y farn y dylai'r newidiadau, yn y pen draw, wella democratiaeth drwy leihau nifer yr unigolion ar Gynghorau nad ydynt wedi'u hethol.

PENDERFYNWYD – Y dylid nodi cynnwys yr adroddiad.

Rheswm dros y penderfyniad

Gan ystyried cynnwys yr adroddiad a'r trafodaethau yn y cyfarfod.

370 DRAFFT O RAGLEN SEFYDLU A DATBLYGU AELODAU 2027 (PGD) –

Roedd yr adroddiad yn amlinellu pwysigrwydd datblygiad parhaus i Aelodau, ac yn cyflwyno cynnig ar gyfer Digwyddiad Sefydlu a Rhaglen Ddatblygu ddilynol (Atodiad A) i'r Pwyllgor eu hystyried.

Cynhaliwyd Rhaglen Sefydlu a Datblygu gynhwysfawr yn dilyn Etholiadau Llywodraeth Leol 2017 a 2022; defnyddiwyd y profiad hwnnw i lywio strwythur yr amserlen arfaethedig ar gyfer 2027.

Oherwydd ei natur a'i amserlen, roedd y Rhaglen arfaethedig yn cynnwys dyddiadau/amseroedd a chynnwys drafft a oedd yn rhai dangosol yn unig, ac a allai newid.

Mynegodd y Cynghorydd Carroll eu gwrthwynebiad i hyfforddiant cydraddoldeb ac amrywiaeth gorfodol, gan ei labelu'n un sydd wedi'i gymell gan ideoleg a beirniadodd hefyd y trefniadau Pwyllgor Craffu bob deufis presennol.

Adleisiodd y Cynghorydd Mahoney bryderon ynghylch faint o hyfforddiant gorfodol sydd ar gael, gan gytuno y dylid dileu'r sesiwn cydraddoldeb ac amrywiaeth ar 14 Mai gan ei fod wedi'i gymell yn wleidyddol.

Pwysleisiodd y Cynghorydd Dr. Johnson bwysigrwydd hanfodol cael y rhaglen sefydlu'n iawn ar gyfer Cynghorwyr newydd a Chynghorwyr sy'n dychwelyd, gan mai dim ond unwaith bob pum mlynedd y digwyddodd ac atgoffodd yr Aelodau hefyd fod y Pwyllgor wedi pleidleisio o 6 i 3 yn flaenorol i gadw hyfforddiant cydraddoldeb ac amrywiaeth yn ofyniad gorfodol.

Gofynnodd y Cynghorydd Hodges am eglurhad ynghylch natur yr hyfforddiant cydraddoldeb ac amrywiaeth i wahaniaethu rhwng cyfrifoldebau cyfreithiol a chynnwys gwleidyddol, a cheisiodd ddeall sut y byddai Aelodau'n cael eu dal yn gyfrifol am ddewis peidio ag ymgysylltu â hyfforddiant gorfodol.

Ceisiodd y Cynghorydd Goodjohn eglurder wrth ddeall y cyfryngau a ddefnyddir i gefnogi hyfforddiant a sefydlu Aelodau, gan nodi bod pynciau sefydlu a datblygu wedi dibynnu ar bynciau cyflwyniad yn cael eu cyflwyno i Aelodau yn flaenorol.

Dadleuodd y Cynghorydd Carroll hefyd fod faint o wybodaeth a gyflwynir i Aelodau newydd yn llethol ac y dylai Cynghorwyr gael yr ymreolaeth i gynllunio eu hyfforddiant eu hunain, gan wrthwynebu'n benodol hyfforddiant sgiliau cyfryngau gorfodol.

Cefnogodd y Cynghorydd Thomas benderfyniad democrataidd y Pwyllgor i wneud gwahanol elfennau'r hyfforddiant yn orfodol, tra bod y Cynghorydd Bruce wedi ceisio cofnodi'n benodol eu gwrthwynebiad i natur orfodol yr hyfforddiant cydraddoldeb ac amrywiaeth.

Gofynnwyd am bleidlais ar argymhelliad yr adroddiad, ac yn dilyn hynny, y Pwyllgor

PENDERFYNWYD – Y dylid cymeradwyo'r Rhaglen Sefydlu a Datblygu Aelodau ddrafft, sydd ynghlwm fel Atodiad A i'r adroddiad, a'i defnyddio i lywio'r fersiwn derfynol o'r Digwyddiadau Sefydlu a'r Rhaglen Ddatblygu ddilynol.

Rheswm dros y penderfyniad

Er mwyn hwyluso cymeradwyo a chyflwyno Digwyddiad Sefydlu Aelodau a Rhaglen Ddatblygu Aelodau barhaus.

371 DRAFFT ADRODDIAD TALIADAU BLYNYDDOL 2027-28 COMISIWN DEMOCRATIAETH A FFINIAU CYMRU (PGD) –

Rhoddodd yr adroddiad wybodaeth i'r Aelodau am ddrafft Adroddiad Blynyddol Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru (CDFC) ar gyfer 2027/28.

O 1 Ebrill 2025 ymlaen, roedd y CDFC wedi cymryd cyfrifoldebau'r Panel Taliadau Annibynnol i Gymru drosodd. Yn unol â gofynion Adran 147 o Fesur Llywodraeth

Leol (Cymru) 2011, roedd yn ofynnol i'r CDFC gyhoeddi Adroddiad Blynyddol, a fyddai'n dod i rym ar gyfer y flwyddyn ariannol 2027/28.

Roedd yn rhaid cyflwyno unrhyw sylwadau ar ddrafft Adroddiad Blynyddol y CDFC i Ysgrifenyddiaeth y CDFC erbyn 17 Rhagfyr 2026 fan bellaf.

Byddai'r holl Benderfyniadau a gynhwysir yn Adroddiad Blynyddol y CDFC yn berthnasol i Gynghorau Prif Awdurdodau a Chynghorau Tref a Chymuned, ac, lle bo'n berthnasol, i Awdurdodau Tân ac Achub ac Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.

Gall unrhyw Aelod ildio'r cyfan neu ran o'i hawl mewn unrhyw flwyddyn benodol drwy hysbysu'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd yn ysgrifenedig.

Awgrymodd y Cynghorydd Goodjohn, yn y tymor hir, y byddai'n well cysylltu cyflogau Cynghorwyr â chyfartaledd enillion y trigolion y maent yn eu cynrychioli. Nododd hefyd fod trefniadau talu blaenorol wedi'u seilio, i raddau helaeth, ar y cyflog cyfartalog am dri diwrnod o waith yng Nghymru.

Nododd y Cynghorydd Dr. Johnson y newid o ddefnyddio'r Arolwg Blynyddol o Oriau ac Enillion (ABOE) i ddefnyddio'r Mynegai Prisiau Defnyddwyr (MPD) ar gyfer codiadau cyflog, yn ogystal â'r penderfyniad i ddileu taliadau ailsefydlu ar gyfer etholiadau 2027.

Argymhellodd y Cynghorydd Carroll yn ffurfiol y dylai'r Pwyllgor gyflwyno ymateb i ymgynghoriad yn gofyn am rewi codiadau cyflog ar gyfer y flwyddyn i ddod, o ystyried y pwysau ariannol sylweddol y mae trigolion yn eu hwynebu ar hyn o bryd.

Eiliodd y Cynghorydd Mahoney y cynnig i rewi cyflogau, gan nodi ei safbwynt hirsefydlog o wrthwynebu codiadau cyflog er mwyn rhoi seibiant i drigolion, a nododd hefyd eu bod wedi dewis peidio â derbyn codiadau ar sawl achlysur. Mynegodd hefyd rwystredigaeth ynghylch yr anhawster o wrthwynebu cysylltu cyflogau ag enillion cyfartalog heb i hynny ymddangos fel dadl o blaid codiad mwy.

Yn dilyn pleidlais, ni chytunodd y Pwyllgor i gynnwys y cynnig i rewi cyflogau yn ei ymateb i ymgynghoriad Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.

Cynigiodd y Cynghorydd Goodjohn argymhelliad ychwanegol: y dylid, yn y tymor hir, gysylltu cyflog y Cynghorwyr, mewn rhyw ffordd, â chyflog cyfartalog eu hetholwyr (yng Nghymru).

Mynegodd y Cynghorydd Carroll ei gefnogaeth i'r egwyddor o gysylltu cyflog Aelodau Etholedig ag enillion yr etholwyr; fodd bynnag, nododd y byddai hyn, yn debygol, yn gofyn am becyn ehangach o ddiwygio trefniadau tâl o fewn llywodraeth, ac y byddai angen i'r trefniant weithio i'r ddau gyfeiriad, gan gynnwys mewn sefyllfaoedd lle byddai enillion cyfartalog yn gostwng.

Mynegodd y Cynghorydd Mahoney rwystredigaeth gyda'r cynnig, gan egluro ei fod yn teimlo ei bod yn anodd gwrthwynebu neu lywio'r cynnig heb ymddangos o bosibl yn eiriol dros godiadau cyflog uwch mewn mannau eraill.

Nododd y Cynghorydd Hodges fod cyflogau wedi'u rhoi ar waith i annog pobl i gymryd rhan mewn gwleidyddiaeth a theimlai fod pryderon bod y ddadl wedi dod yn fater o ystumio gwleidyddol.

Gwnaeth y Cynghorydd Bruce sylwadau ar yr anhawster o gyfiawnhau cyflogau yn seiliedig ar batrymau gwaith penodol, gan nodi bod llawer o Gynghorwyr yn gweithio ymhell y tu hwnt i'r 3 diwrnod yr wythnos a nodwyd i gefnogi trigolion.

PENDERFYNWYD –

(1) Y dylid nodi Adroddiad Blynyddol Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.

(2) Y dylid cynnwys sylwadau'r Pwyllgor mewn perthynas â Phenderfyniadau Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru o fewn ymateb y Cyngor i'r broses ymgynghori.

(3) Y dylid gofyn i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru archwilio a yw'r dull o gyfrifo taliadau Cynghorwyr yn gysylltiedig, mewn rhyw ffordd, â chyflog cyfartalog eu hetholwyr.

Rhesymau dros benderfyniadau

(1&3) Gan ystyried cynnwys yr adroddiad a'r trafodaethau yn y cyfarfod.

(2) Er mwyn i sylwadau'r Pwyllgor gael eu cyflwyno ar ran y Cyngor erbyn y dyddiad cau ar gyfer ymgynghori, sef 17 Rhagfyr 2026.

372 RHAGLEN WAITH AR Y BLAEN Y PWYLLGOR GWASANAETHAU DEMOCRATAIDD (PGD) –

Er mwyn i'r Pwyllgor gael cyfeiriad clir ar gyfer y dyfodol, lluniwyd drafft dros dro o'r Rhaglen Waith ar y Blaen ar gyfer y flwyddyn fwrdeisiol 2026-2027; mae hwn i'w weld yn Atodiad A i'r adroddiad.

Mae'r eitemau i'w hystyried wedi'u categoreiddio er mwyn eu gwneud yn haws i'w deall: "Cylchol" ac "Arall".

Roedd y Rhaglen Gwaith Ymlaen ddrafft yn cynrychioli eitemau hysbys ar hyn o bryd, ac mae'n debyg y byddai'n cael ei diweddaru'n barhaus, gyda chytundeb rhwng y Cadeirydd a Phennaeth y Gwasanaethau Democrataidd, yn seiliedig ar ddatblygiadau ehangach y Cyngor neu'r genedl, ochr yn ochr ag awgrymiadau gan Gynghorwyr ac aelodau'r cyhoedd (os yw'n briodol).

Nododd y Cynghorydd Dr. Johnson, er bod y Pwyllgor i gyfarfod ar 1 Mawrth, mai'r bwriad oedd cynnal yr holl adroddiadau angenrheidiol yn y cyfarfod hwnnw, a fyddai'n arwain at beidio â chynnal cyfarfod ym mis Ebrill, a chynghorodd yr Aelodau i gadw'r dyddiad yn eu dyddiaduron beth bynnag, gan y byddai penderfyniadau ynghylch yr amserlen derfynol yn cael eu cadarnhau yng nghyfarfod mis Mawrth.

PENDERFYNWYD – BOD y Rhaglen Waith Arfaethedig dros dro ar gyfer y flwyddyn fwrdeisiol 2026/27 yn cael ei chytuno.

Rheswm dros y penderfyniad

Er mwyn galluogi'r Pwyllgor i gael rhaglen waith sydd wedi'i strwythuro'n glir, i gefnogi ei waith parhaus.